

Формування професійної культури майбутніх редакторів

За умов глобалізаційних процесів в Україні відбувається стрімкий розвиток книговидавничої справи. Це зумовлює необхідність глибинних підходів до дослідження редакторської діяльності, її складових. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування професійної культури майбутніх редакторів, оскільки від цього специфічно-регулятивного процесу залежить реалізація завдань редакторсько-видавничого фаху.

Вітчизняні та зарубіжні науковці розглядали формування професійної культури в сучасній філософії освіти (І. Зязюн, В. Кремень, П. Саух та інші); ідеї формування професійної культури у європейському освітньому просторі (І. Васютенкова, Л. Воротняк, Л. Данилова, Л. Перетяга та інші); концептуальні основи професійної підготовки майбутніх редакторів друкованої продукції (Н. Зелінська, А. Капелюшний, В. Карпенко, І. Михайлин, Є. Огар, В. Різун, М. Тимошик та інші).

Однак на часі у вітчизняних фахових джерелах практично відсутні напрацювання щодо формування професійної культури майбутніх редакторів. Останнє зумовлює мету нашої статті – розкрити основні аспекти формування професійної культури майбутніх редакторів.

Дослідження формування професійної культури майбутніх редакторів вимагає, насамперед, визначення сутності дефініції «професійна культура».

У культурологічному словнику зазначено, що «професійна культура характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» [5, с. 173].

В Енциклопедії освіти за редакцією В. Кременя читаємо, що професійна культура включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично, регулюють процес, діяльність людини. Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності (за О. Донцем, Ю. Мішиним, О. Шабаліним) [2, с. 724].

Дослідниця Ю. Чернова у праці “Професійна культура і формування її складових у процесі навчання” пропонує розглядати професійну культуру як аспект системно-діяльнісний, вияв системно-соціальної якості людини, її інтегральну характеристику. На думку дослідниці, особа завжди є єдністю “системи культури” і “системи діяльності”. Останнє означає, що, аналізуючи систему діяльності особистості, ми опосередковано розкриваємо і систему її культури. Адже будь-яка діяльність породжує свій образ культури, тому є реальним заміщенням категорії діяльності категорією професійної культури [10, с. 57].

Зауважимо, що багато науковців приділяють увагу взаємозв'язку загальної та професійної культури, визначаючи останню невід'ємною частиною загальної культури. Наприклад, Й. Ісаєв стверджує про базування професійної культури на підґрунті культури особистості. Саме це, на думку вченого, дає можливість проектувати культуру у сферу професійної діяльності, культуру особистості. Тому під професійною культурою науковець розуміє систему загальнолюдських рис, професійно-ціннісних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання професійної діяльності [3].

Учений Ф. Щербак, у формуванні професійної культури акцентує увагу на єдності професійного та соціально-морального аспектів у прояві культури особистості. Науковець визначає три фактори, які зводять професійну культуру до майстерності, кваліфікації та спеціальних знань й умінь:

- наявність стійкої системи організації діяльності, яка забезпечує отримання якісних результатів діяльності;
- соціальна та особиста значущість результатів професійної діяльності, які не зводяться тільки до економічних показників;
- цілісний прояв особистості у праці [11].

Зазначимо, щоб бути успішним редактором, необхідно обов'язково мати відповідну освіту. Формування в Україні цілісної системи підготовки редакторського корпусу для всієї видавничої сфери припадає на середину 90-х рр. ХХ століття, спеціальність «видавнича справа та редагування» була

переведена з «Філології» до «Журналістики» [8]. У 2005 р. в одному з проектів «Переліку галузей знань, бакалаврських програм та назв професійних робіт та кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр-магістр» при переході вищої освіти України на Болонську систему запропоновано вилучити спеціальність «Видавнича справа та редагування» [9]. Нині вона включена до переліку спеціальностей галузі «Соціальні комунікації».

Формування професійної культури майбутніх редакторів передбачає розвиток психічних властивостей, пов'язаних із набуттям особистістю професійних знань, умінь і навичок, а також розвитком професійно значущих якостей та ціннісних орієнтацій. У цьому разі відбувається активна якісна зміна особистістю свого внутрішнього світу та зовнішнього способу життєдіяльності. Так розглядаючи особливості професійного розвитку особистості, багато дослідників виділяють стадії, рівні та етапи, які проходить фахівець на шляху свого професійного становлення. Значної уваги заслуговує концепція стадій професійного становлення, яку використовує у своїх дослідженнях Т. Кудрявцев. Так, він виділяє чотири стадії професійного становлення особистості [6]:

1. Формування професійних намірів: усвідомлений вибір особистістю професії на основі врахування своїх індивідуально-психологічних особливостей. Згідно з цією концепцією професійне становлення особистості розпочинається з формування професійних намірів, що залежать від таких факторів, як престиж професії, потреби суспільства, вплив сім'ї, засобів масової інформації тощо. Важливу роль у виборі професії відіграє також спрямованість на певний предмет праці, яка виявляється в інтересах та захопленнях особистості.

2. Навчання у вищому навчальному закладі, під час якого відбувається засвоєння системи професійних знань, умінь і навичок, формування професійно важливих якостей особистості, розвиток схильності та інтересу до майбутньої спеціальності. Основними психологічними інноваціями на цьому етапі є

професійна спрямованість, професійно-етичні ціннісні орієнтації, духовна зрілість та інше.

3. Професіоналізація або професійна адаптація: входження до професії, її освоєння, професійне самовизначення, набуття професійного досвіду, продовження розвитку властивостей та якостей особистості, необхідних для кваліфікованого виконання професійних обов'язків.

4. Майстерність, часткова або повна реалізація особистості в професійній діяльності, що передбачає якісне, творче виконання професійних обов'язків, інтеграцію сформованих професійно важливих якостей особистості в індивідуальний стиль діяльності, коли під час оволодіння професійною майстерністю дедалі більшої привабливості для фахівця набуває сам творчий процес.

На нашу думку, ключова роль у процесі становлення особистості професіонала, а саме – редактора, належить другій стадії, тобто навчанню у вищому навчальному закладі, під час якого розпочинається активне формування особистості професіонала та закладаються основи ефективності його майбутньої роботи.

Досліджуючи формування професійної культури майбутніх редакторів пропонуємо виділити *фактори*, що суттєво впливають на формування й розвиток майбутнього фахівця:

- *мотивація діяльності і пізнавальна активність* – тільки та людина достойна займатися редакторською діяльністю, яка постійно опановує нові знання і прагне використовувати їх у практичній діяльності;

- *здатність до критичного аналізу* – саме за умов постійної саморефлексії, загального і професійного аналізу діяльності майбутній редактор може розвивати і збагачувати свій потенціал, шліфувати свою майстерність;

- *самооцінка* – є одним із найважливіших показників професійної успішності, саме за умови адекватної самооцінки майбутній фахівець зможе

працювати за моделлю «рівний – рівному» і здійснювати виховний вплив на реципієнтів;

- *дисциплінованість* – вимагаючи постійно від себе дотримання певних правил і норм, майбутній редактор зможе досягти реалізації завдань що є запорукою успіху і самореалізації молодій людині в сучасному суспільстві;

- *цілеспрямованість* – вміння ставити перед собою конкретну мету, поетапно й системно її досягати, що допомагає фахівцю бачити перспективу власного інтелектуального й професійного вдосконалення;

- *морально-етичні, естетичні, духовні цінності* характеризують особистість майбутнього редактора як еталон, на який можуть орієнтуватися реципієнти, працюючи над розвитком власної особистості;

- *толерантність*, вміння не тільки висловлювати власну думку, але й з повагою поставитися до думки іншого – одна з характеристик самодостатньої особистості, яка є достойним членом суспільства і може гідно себе почувати серед людей;

- *гнучкість мислення* допомагає знайти вихід з будь-якої ситуації, практично використати той власний досвід, який буде доцільним при вирішенні даної проблеми;

- *образність мислення* не тільки дає можливість створювати щось принципово нове, але й допомагає шукати нестандартні підходи й шляхи вирішення будь-яких завдань;

- *впевненість у собі* допомагає людині, яка безпосередньо займається редакторською діяльністю, реалізувати свій професійний потенціал і в певній мірі впливати на реципієнтів;

- *оптимізм* допомагає у професійних ситуаціях не втрачати віри у позитивний результат і робити все, щоб в повній мірі вжити ефективних заходів, результативність яких може проявитися й через досить тривалий час;

- *здатність правильно визначити проблему*, шукати оптимальні шляхи щодо її вирішення допоможуть майбутньому редактору усвідомити про відповідальність обраної професії та формування всебічно розвинутого.

Покликаючись на праці науковців А. Капелюшного, Р. Серьожникової [7] важливими у формуванні професійної культури є такі площини:

1. інформаційно-когнітивна – розуміння необхідності фахових знань і способів діяльності, суб'єктивні передумови редакторської діяльності, суб'єктної потреби визначення професійних цінностей (цілі, мотивація, професійна самоактуалізація);

2. індивідуально-сміслова – осмислення себе, усвідомлення позитивних і негативних аспектів власної діяльності, оцінка та самооцінка власного почуття, регулювання самореалізації, своїх стосунків та прийняття рішень;

3. креативно-діяльнісна – здатність до конструктивного, нестандартного мислення і поведінки, а також усвідомлення та розвитку свого досвіду, результат креативної діяльності.

У кожній площині вирішуються певні завдання, які можна віднести до однойменних блоків: інформаційно-когнітивний, індивідуально-смісловий, креативно-діяльнісний блоки формування професійної культури майбутніх редакторів. Так інформаційно-когнітивний блок актуалізує мотиви і цінності професійно-творчого становлення, здобування нових фахових знань, формування й інтегрування знань про сутність і особистісний сенс самоактуалізації та саморозвитку, узагальнювання інформації щодо уявлень про редактора, отримування знання про нові методики та аналізування складових професіоналізму редакторів і порівнювання їх з власними можливостями тощо.

Індивідуально-смісловий блок являє собою доцільну єдність процесів самопізнання, самовдосконалення, саморозвитку, самоуправління і самореалізації, аналізує сучасні цінності редакторської діяльності, сприяє новому переосмисленню «картини світу», прагненню до змін та інновацій.

Креативно-діяльнісний блок покликаний організувати редакторський «полігон спроб» креативної самореалізації майбутніх фахівців, передбачає певні форми професійної діяльності, апробацію і реалізацію розроблених

проектів. Креативно-діяльнісний блок передбачає наявність психологічного супроводу та методичного забезпечення.

Формування професійної культури майбутнього фахівця передбачає реалізацію наступної функції: засвоєння фахових знань, умінь й навичок, які є основою для здійснення майбутньої редакторської діяльності, одночасно із формуванням загальнолюдських якостей.

Вагомими, на нашу думку, у вирішенні окресленої проблеми є дослідження українських науковців, які узагальнили кваліфікаційні вимоги до діяльності сучасного редактора у своєрідні формули. Так М. Тимошик розглядає формування професійної культури майбутніх редакторів у єдності трьох “П”: професіоналізмі, порядності, патріотизмі. Наприклад, В. Карпенко у праці “Основи редакторської майстерності” пропонує власну формулу професійної культури редакторів: професіоналізм помножений на талант. Спільний складник – світогляд (професіоналізм при цьому – знання (ерудиція) плюс практика (навички), що спираються на талант) і підсумовує: редактор – і ремісник (професіонал), і митець (представник вищого рівня професіоналізму) [4; с. 68-69].

На думку сучасних науковців Я. Засурського, Г. Лазутіної, І. Михайлина, В. Різуна, у формуванні професійної культури відіграють важливу роль природні здібності, покликання, талант, який перемагає над технологією в редакторській професії, бо «талантові не можна навчитися та й немає рецепта талановитості» [1].

Професійна культура майбутніх редакторів виявляється у гнучкості, варіативності, винахідливості, ініціативності, сміливості рішень і поведінки в професійній взаємодії. Тому для оволодіння професійною культурою необхідне усвідомлення творчої природи редакторської діяльності.

Отже, формування професійної культури майбутніх редакторів – специфічно-регулятивний процес, метою якого є розвиток професійно-значущих якостей, приведення ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності й норм

поведінки майбутнього фахівця у відповідність до загальнокультурних та етичних вимог професійної діяльності.

Подальшу перспективу ми вбачаємо у розробці на державному рівні концепцію формування професійної культури майбутніх редакторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аграновский В. А. Вторая древнейшая: Беседы о журналистике : Учебник / В. А. Аграновский. – М. : Вагриус, 1999. – 415 с.
2. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремінь]. – К. : Юрінком Інтер, 724 с.
3. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : [учеб. пособ.] / И. Ф. Исаев; [Московск. пед. гос. ун-т.; Белгородск. гос.пед.ин-т]. – М.; Белгород : [б.к.], 1993. – 219 с.
4. Карпенко В. Основи редакторської майстерності. Теорія, методика, практика: Підручник. – К. : «Університет Україна», 2007. – с. 431.
5. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури. / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – К. : Україна, 2003. – 384 с.
6. Кудрявцев Т. В. Психология профессионального обучения и воспитания / Кудрявцев Т. В. – М. : МЭИ, 1985. – 108 с.
7. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті. Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04.– Одеса, 2009. – 442 с.
8. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця: практ. посібн. – 2-е вид., стереотип. / Тимошик М. С. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 560 с. (Сер. «Бібліотека видавця, редактора, автора»).
9. Тимошик М. С. Непорозуміння чи свідоме нищення державотворчої спеціальності? Або що стоїть за спробою вилучення спеціальності «Видавнича справа та редагування» з переліку бакалаврських та магістерських програм / М. С. Тимошик // Друкарство. – 2005. – № 6. – С. 9–14.

10. Чернова Ю. К. Профессиональная культура и формирование её составляющих в процессе обучения : [монография] / Ю. К. Чернова; М-во образования Рос. Федерации [и др.]. – М.; Тольятти : Изд-во Тольят. политехн. ин-та, 2000. – 57 с.

11. Щербак Ф. Н. Профессионально-нравственная культура труда / Ф. Н. Щербак. – М. : Знание, 1985. – 128 с.

Миколаєнко Надія Миколаївна. Формування професійної культури майбутніх редакторів // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації», м. Запоріжжя, 2013.- № 3-4, (15-16). - с.149-153.